

Allò que els nous vents s'estan enduent, els drets humans

Francesc Ràfols

Secretari d'Acció Interna de l'SPC

Secretari de Comunicació de la FeSP

www.francescrafols.wordpress.com

@qrafols

Centraré la meva intervenció en la necessitat que hi hagi polítiques públiques per garantir el dret a la informació de la ciutadania.

L'obligació dels poders públics és garantir que els drets de la ciutadania són satisfets. El 3 de maig es recorda la seva obligació de garantir el dret a la informació. És el Dia Mundial de la Llibertat de Premsa.

Si fem una mirada general, veurem que el planeta viu un retrocés constant en matèria de drets humans, palpable en major o menor mesura a tots els països, l'Estat espanyol inclòs. I un dels més essencials per a la supervivència de la democràcia és justament el de la llibertat de premsa o el dret a la informació, un dels que està sent més assetjat.

Fa molt de temps que aquest dret li ha estat sostret a la ciutadania. Les empreses de comunicació i tota mena de poders –inclosos els públics– se l'han quedat. És hora que sigui retornat al seu legítim propietari. Ho estableixen diverses normatives internacionals i també d'altres de les quals s'han dotat molts països però que són vulnerades diverses vegades al dia en quasi tots els seus articles.

Una mostra per recordar-ho: El [Codi Europeu de Deontologia del Periodisme](#), aprovat unànimement per l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa l'any 1993. Estableix ben clarament que «Ni els editors o propietaris ni els periodistes han de considerar-se amos de la informació. (...) La informació no ha de ser tractada com una mercaderia sinó com un dret fonamental dels ciutadans. En conseqüència, ni la qualitat de les informacions o opinions ni el seu sentit han d'estar mediatitzades per les exigències d'augmentar el nombre de lectors o d'audiència o en funció de l'augment dels ingressos per publicitat.». En els articles 19 i 20 es diu que «seria erroni deduir que els mitjans de comunicació representen l'opinió pública o que hagin de substituir les funcions pròpies dels poders o ens públics o de les institucions de caràcter educatiu o cultural com l'escola. Això convertiria els mitjans de comunicació i el periodisme en poders o contrapoders (*mediocràcia*) sense que al mateix temps estiguin dotats de la representació dels ciutadans o estiguin subjectes als controls democràtics propis dels poders públics.»

[L'article 52 de l'Estatut de Catalunya](#) estableix els deures dels poders públics –la Generalitat– en garantir el dret a la informació de la ciutadania. Què s'ha fet fins ara? Gairebé res. L'article 52 segueix sense ser desenvolupat legislativament tot i les reiterades peticions que s'han fet. Ni tampoc s'ha modificat la legislació audiovisual que tot i que actualment reconeix l'existència dels mitjans comunitaris, el del Tercer Sector, la normativa els manté pràcticament en la inanició. A l'Estat espanyol, hi ha l'article 20 de la Constitució. I què tenim? La *Llei Mordassa*. En l'àmbit europeu, al costat del Codi ètic del Consell d'Europa citat –de continguts tant revolucionaris com desconeguts– que estan acompanyats de directives de la UE similars encara que potser no tan ambicioses, tenim des de no fa ni un mes la Llei de Secrets Comercials. I en camí, el Tractat de Lliure Comerç (TTIP) entre els Estats Units i la Unió Europea. És a dir, Europa avança en direcció contrària. Els atemptats terroristes s'utilitzen per augmentar el control sobre la ciutadania, bescant una evident pèrdua de llibertats diverses per una només aparent major seguretat. Ja ho va dir Benjamin Franklin; «canviar llibertat per seguretat et fa perdre les dues»

Molts anys abans que el Consell d'Europa, la Unesco ja va proclamar que el dret a la informació és essencial en un món just. El 1980, aquest organisme va publicar l'[Informe MacBride](#), elaborat per una comissió presidida per l'irlandès Sean MacBride, i que pretenia fer una anàlisi dels problemes de la comunicació arreu del món. Els seus plantejaments tan avançats no van agradar tothom i un dels països ofesos, els Estats Units de Jimmy Carter –aquest que ara va donant lliçons per tot el món– va abandonar la Unesco, amb tot el que això va suposar econòmicament.

A les conclusions d'aquest informe es diu que «la comunicació és un dret individual bàsic, així com un dret col·lectiu requerit per totes les comunitats i nacions. La llibertat d'informació –i més específicament el dret a buscar, rebre i difondre informació– és un dret humà fonamental. En efecte, és una condició necessària per a molts altres drets. La naturalesa intrínseca de la comunicació significa que el seu ple exercici i potencialitat depenen de les condicions polítiques, socials i econòmiques que l'envolten, la més vital de les quals és la democràcia dins dels països i les relacions iguals entre els països. En aquest context adquireix una importància més gran la democratització de la comunicació a escala nacional i internacional.

I podríem seguir citant textos que incideixen en el mateix, però tots ells estan amagats en un calaix. Són les institucions públiques responsables d'aquesta situació? Sí, tant per acció, com, sobretot, per omissió. Per acció, perquè veiem com en molts països els mitjans públics s'han convertit en corretja de transmissió de les administracions que els controlen. No cal anar a Polònia. Els nomenaments a TV3 i Catalunya Ràdio en són una mostra. La situació a RTVE és un escàndol de dimensions planetàries. Organismes internacionals de màxim prestigi en aquest àmbit han criticat amb duresa la situació que viu la radiotelevisió pública estatal, molt similar a la que ja patien canals autonòmics com Canal 9 o Telemadrid.

Però la responsabilitat dels poders públics és la seva inacció en impedir que els mitjans s'apropriessin de la informació. La crisi dels mitjans no és només resultat de la crisi econòmica de 2008 i de la revolució tecnològica. És resultat també que les empreses de comunicació han oblidat que l'objecte de la seva activitat era la gestió d'un bé públic com és la informació. I han convertit els mitjans en màquines de comunicació al servei dels seus interessos econòmics, empresarials i polítics.

Aquesta situació ve de la transició política postfranquisme. Veníem de la Llei Fraga i la classe periodística va cometre l'error de fer cas als que en aquells moments van dir que «la millor llei de premsa és la que no existeix». Sense llei, guanya el més fort, que són els mitjans de comunicació que, com deïem, han arrabassat a la ciutadania una de les coses que li pertanyia, la informació. Sense llei guanya el més fort, com a la selva, que és en el que s'ha convertit la informació. La professió en aquells moments es va creure aquella proclama i ara n'estem pagant les conseqüències.

No tenen dret els mitjans a tenir el seu propi ideari? Per descomptat que sí. Al que no tenen dret és a supeditar la realitat a la seva línia editorial, mentint, manipulant i tergiversant la informació. Per això hi ha una caiguda constant d'audiències i de lectors. I per això creixen –lentament, sí, però creixen– nous mitjans de comunicació que han posat la informació per davant de qualsevol altra consideració. I no només això, han posat també la transparència com a un aspecte bàsic de la seva trajectòria. Donen dades dels seus ingressos, de les seves despeses i alguns d'ells fins i tot han renunciat a determinades fonts publicitàries de finançament per tal de garantir la seva independència.

Però per aconseguir que la informació torni a la ciutadania no n'hi ha prou en donar suport a aquestes incipients experiències. Calen que des de les administracions s'impulsin regulacions amb aquest objectiu. Especialment a l'Estat espanyol i Catalunya, a la cua d'Europa en matèria de regulació d'un dret essencial com el de la informació. En un altre informe de la Unesco, titulat «[El acceso a la información pública en el mundo: un derecho humano emergente](#)», elaborat per Perrine Canavaggio a principis d'aquesta dècada, l'autor explica que entre els anys 1990 i 2013, més de 80 països han impulsat regulacions del dret a la informació. Hi ha diverses raons perquè això hagi succeït: d'ordre polític –la desintegració del bloc soviètic, per exemple– la lluita contra la impunitat i el dret a saber, els avenços tecnològics, la lluita contra la corrupció i la necessitat de millorar la gestió de govern, i el reconeixement del dret a la informació i la jurisprudència internacional en la matèria. El 1989 només vuit dels 47 països membres del Consell d'Europa disposaven de normatives sobre dret a la informació. El 2011 n'eren 40 i l'Estat espanyol i les seves comunitats autònomes no formen part d'aquesta llista. L'Estat espanyol, l'única cosa que pràcticament ha fet, ha estat regular, el 1997, la clàusula de consciència.

El que és important, doncs, és que la ciutadania recuperi allò que és seu. El primer pas és que sigui conscient que li han arrabassat aquest dret. L'actual funcionament del sistema comunicatiu –almenys a l'Estat espanyol– dificulta que ho vegi. Però les coses comencen a canviar. El dret a la informació és un dels drets emergents dins de la societat. Cada cop hi ha més gent que se n'adona com és d'important per defensar la resta de drets, com la sanitat, l'educació, la justícia o la mateixa llibertat. Els moviments socials han d'assumir la capdavantera. El 3 de maig no és una celebració per als periodistes. És per al conjunt de la societat, periodistes inclosos. Tots han de reclamar les polítiques públiques necessàries perquè torni a la societat allò que els han pres. Així ho reclamen diverses entitats que han promogut un manifest per a «[un 3 de maig amb una llibertat de premsa de totes i tots](#)».

3 de maig de 2016